

NIVARD PETROS ABLAPUTYAN'IN ANLATTIKLARI
(1903, YEDESYA [URFA] DOĞUMLU)

Ben 1903'te Urfa'da doğdum. Annem de Urfa'da doğmuş ve on yaşında babadan anadan mahrum kalmış. Onun ailesi 6 kişiden oluşuyormuş ve üçü kız, biri erkek olmak üzere dört kişi kalmışlar. Baba Tadevosyan Mıkırtiç, öğretmen ve eğitimli bir insanmış. Mıkırtiç vefat ettiğinde, yakınları onun çocuklarını yanlarına alıp, onlara bakmışlar. Büyük kızın adı Lusya'ydı; diğerininki ise Khanum; Khanum daha sonra benim annem olacaktı, diğer kız kardeşinin adı Yeğsa'ydı; erkek kardeşi Karapet'i ise amcası alıp çocuklarıyla birlikte Amerika'ya götürmüştü. Khanum dayısının yanında kalmıştı. Dayısı devlet memuruydu. Yeğsa'yı Miss Eppe Anne* evlat edinmiştir. Yeğsa, okulu bitirdiğinde, öğrenimine devam etmesi için Miss Eppe onu Ayntab'a göndermiştir. Eppe Anne onu iyi bir gençle evlendirmiş, çeyizini de Almanya'dan getirtmiştir.

1915'te Khanum on iki yaşındadır; onu bir gence nişanlarlar. O, yedi yıl nişanlı kalır ama damat adayını görmez; sadece büyük dini yortularda ziyarete gelir, hediyeler getirirler.

Annem şunları anlatırdı: “Paskalya Yortusu'ydu. Birlikte kiliseye gitmemiz için, dayımın kızları geldiler. Yengem hastaydı, onlarla birlikte gittim. Kiliseye yaklaştığımızda, önümüzden üç genç yürüyordu. Dayımın kızları gülmeye başladılar. ‘Niye gülüyorsunuz?’ diye sordum; ‘Anlamadın mı? bak bu senin nişanlın’ dediler. Kiliseye girdiğimizde, kendi kendime : ‘Bunu mu bana uygun görmüşler?’ diye sordum. Eve döndük; baktık ki, dünürler tarafından bakır işi hediyeler getirilmiş. Akşam dünürler gelecek dediler. Getirdikleri takıların hepsini üstümden çıkardım; ‘ben o çocuğu istemiyorum’ dedim.”

Annem Khanum'u bir tanıdığın evine göndermişler; onu Petros Kelecyan'la evlendirmişler. Babam küçükken Kudüs'e gitmiştir; bu yüzden ona mığdısı derlerdi.

1900 yılında Türklerle Ermeniler arasında yeniden çatışma başlamış; Türklerin mahallesinde oturan Ermeniler Ermeni mahallesine kaçmışlar. Erzakları tükenmiş, büyükannem Petros'a : “Git bizim evden yiyecek getir” demiş. Babam gitmiş; Türkler onu alıp, boynuna baltayla vurup kaçmışlar. Büyükannem oğlunun geciktiğini görünce gitmiş görmüş ki, oğlu kanlar içinde; onu eve getirmiş, doktor çağırılmış; yarasını dikmişler; iyileşmiş. Babam annemle evlenmiş. Tanınmış bir tüccar olmuş; eşek, at, yün ve yağ satıyormuş.

1915'te, ailemiz babamdan, annemden, iki oğlan ve bir kızdan yani 1903'te doğmuş olan benden oluşuyordu. Mutlu bir yaşamımız vardı.

1914'te amcamı askere aldılar. Babamı hapsedtiler. Dört yüz altın verdik; onu kurtardık. Babamın parası tükendi. Şehrin durumu günden güne kötüleşti. Okulları kapattılar. Dükkânlar yağmalandı. Erkekleri hapishanelere doldurdular. Birkaç gün sonra, onları darağacına çektiler. Her evden bir genci, toplam yaklaşık 400 kişiyi, yol inşaatı için götürdüler; ama onları öldürdüler. Silahsız ve korumasız evlere saldırıyorlardı; yağmalayabildikleri kadar yağmalıyorlar, genç yaşlı demeden herkesi kılıçtan geçiriyorlardı. Kuyular cesetlerle doluydu. Erkek kalmamıştı; kadınlar başladılar çarpışmaya. Almanlar toplar getirip, Ermeni mahallesini gece gündüz top ateşine tutmaya başladılar. Çabucak, Ermenilerden geriye kalanların da sürgüne gönderilmesi emri geldi. Bizim yeraltında yiyecek sakladığımız bir

kilerimiz vardı. Ağabeyim babamla birlikte o kilerde kaldı.

O zamanlar ben 9 yaşındaydım; ablam Azniv ise 11. Nereye gideceğimizi bilmiyorduk. Ben ağlıyordum. Annem, sesimi kesmediğimi görünce, saçımı bağladığım kurdelayı söktü, boynuma bağladı; ve beni boğmaya başladı. Ben orda boğulmuş olarak kaldım. Türk askerleri ağlama sesimi duyarak, gelip avlumuza girdiler. Kilere girdiler; babamı, ağabeyimi ve diğer on erkeği buldular; işkence ederek onları öldürdüler. Bizi sürgün ettiler. Ağlama, sızlama, feryatlar, gözyaşları... sanki Tanrı bize darılmıştı. Sürgüne götürüyorlardı. Kar yağıyordu; hava soğuktu; yalınayak ve açtık; üstümüzde elbise yoktu. Elbiselerimizi, altınlarımızı, paralarımızı, her şeyi çalıp götürmüşlerdi. Günlerce yürüdük. Ablamın ayakları şişti; ağlıyor yürüyemiyordu. Teyzemin yetişkin kızını kaçırdılar. Erkek kardeşim yedi yaşındaydı; aldığı bir kamçı darbesinden öldü. Der Zor yakınlarındaki köylere vardık. Ordaki merhametli Araplar bize su ve yiyecek verdiler. Parası olan onları satın aldı. Askerler kimde para olduğunu görüp, parasını elinden alıyor, onu dövüp öldürüyorlardı. Çocukları tutup, ateşe atıyorlardı. "Canlı Ermeni piçi bırakmayacağız" diye bağıyorlardı. Annem tifüse yakalandı. Bir Arap kadın anneme yaklaşmış, beni ve ablamı evine götürmek için izin istedi. Annem o kadının adını bir kâğıdın üzerine yazdı ki, geri dönerse bizi geri alsın. Sürgünler Murad Nehri'ne ulaşıyorlardı. Kervanların sayısı günden güne azalıyordu. Bir yandan tifüs ve kolera, diğer yandan ölüm korkusu vardı. Yetişkin kızlar Türk'ün eline geçmemek için kendilerini nehre atıyorlardı. Murad Nehri çok Ermeni götürdü.

Onlar Murad'ın kıyısında üç gün kalmışlar. Kendilerini de öldürecekler diye, kalabalığın yüreği ağzına geliyormuş.

1915 yılının unutulmaz hikâyesi, asırlar sonra dahi hatırlanacak; ama, ben duyduklarımı ve gördüklerimi hatırlayınca, Ermeniler'in başından geçeni düşmanım dahi görmesin diyorum.

Araplar Ermenilere yardım etmek istiyorlardı; yemek pişirip getiriyorlardı ki, yiyelim. Türk askerleri yiyeceği görünce alıp kumun üstüne döküyorlardı, ayaklarıyla çiğneyip : "Şimdi yeyin!" diyorlardı; ama, halk açtı; yemeğin üstüne atılıp yiyorlardı. Ermenilerin arasından çalışabilecek durumda olanlar, Der Zor'a gitti; kuru bir ekmek yiyebilmek için hizmetçi oldu; diğerlerini karı olarak aldılar. Annemi de bir zenginin evine hizmetçi olmaya götürüyorlarmış; diğer yandan tellallar kimin evinde Ermeni kadın ya da kız varsa, onun evini yakacağız diye bağıyorlarmış; ama, Araplar çok Ermeni kurtardılar. Annem zengin efendisine, Azniv adındaki kızının filanca köyde, filanca Arap kadının yanında olduğunu söylemiş. O zengin adam gidip ablamı almış. Ablam anneme, kendisini evine götüren kadının elbiselerini çıkarıp vücudunu yağla ezdiğini ve güneşte oturduğunu, o yüzden de öksürmeye başladığını anlatmış; akciğerleri iltihaplanıp, ölmüş. Annem o zengin adamın evinde kalmış. O evin sahibi Urfa hastanesine mektup yazıp, amcamın askere gittiğini, teyzemin ve kızının hastanede çalıştıklarını öğrenmiş. Annem de benim boğazımı sıkılmış ve beni terk etmişti; zira kendisini sürgüne gönderiyorlardı. O yoldan Müslüman bir asker geçiyordu; benim yerde bırakıldığımı görüp boynumdaki kurdelayı sökerek, beni hastaneye götürüp : "Bu benim çocuğum; onun tedavi edin" dedi. Ben iyileştim. O beni sırtına almış, evine götürüyordu. O adam evlenmiş; ama çocuğu olmamış. O yüzden de, göçebe gibi ve yalnız yaşıyordu; beni de yanına alıp at sırtında, evsiz barksız dolaşıyordu. O beni o kadar seviyordu ki, kollarının altında saklıyordu. Bir gün, iki silahlı asker gelip : "Baban nerde" diye sordu. Ben de onları götürüp, onun darı tarlasındaki yerini gösterdim. Onu alıp götürdüler. Meğer askere gitmemek için saklanmışmış. Ben yapayalnız kaldım. Tanrı benim sahibimdi; aç, susuzdum; uyuyacak bir yerim yoktu. Ama, o babam yeniden kaçmıştı. Bir gün sonra geldi beni buldu. Beni öperek : "Sen beni sattığın için götürdüler" dedi.

O gece bir deve kiralandı; şehre indik. Orda bir tanıdığımız beni gördü. Meğer, hamileymiş; Türkten çocuğu olmasın diye hastaneye gitmiş ki, bir çaresini bulsunlar. Orda, teyzeme rastlamış. Ona benden bahsetmiş. Teyzem ve o kadın, leblebi şeker alıp beni görmeye geldiler.

Gece babalığım geldi; ona olanları anlattım. O, o kadınların Ermeni olduklarını düşünüp beni atın sırtına oturttu ve Suruc'a götürdü. Orda, çocuklar bana "gâvur" diyor, kendileriyle oyun oynamama izin vermiyorlardı. Orda bir nine vardı; o bana bakıyordu.

Annem Der Zor'dan Urfa'daki amcama mektup yazmış ve Nıvard'ı bulursan bana getir, demiş. Amcam beni aramaya başlamış.

1917'de İngilizler Türklerin Kürtlerin ve Arapların arasından Ermenileri toplamak için Türkiye'ye gelirler. Her sülaleden o duruma düşmüş insanlar vardı. Amcam İngilizlere başvurmuş ve başlamışlar aramaya. Suruc'a geldiklerinde, gâvurları topladıklarına dair bir haber yayılmış.

Babam pazardan geldi; komşumuzla Kürtçe konuşmaya başladı. Ben o zaman öksüzleri topladıklarını anladım. Beni yıkadılar; yatacak bir hasırın içine sardılar; duvara dayadılar ve insan sesi duyarsan sesini çıkarma diye tembihlediler; zira sözüm ona askerler ev ev dolaşp, çocukları alıp götürüp kesiyorlarmış.

Ben de sessiz duruyordum. Evimizin içinden asker sesleri geldiğini duydum. Amcam : "Burda" diyordu. Askerler ise : "Evin içini gördük; bir şey yoktu" diye cevap veriyorlardı. Dışarı çıkıp, tekrar geri döndüler. Asker hasırın ucundan tutup onu yere düşürdü. İçinden ben çıktım; amcamı gördüm; boynuna sarıldım. Gözlerimden yaşlar akıyordu. Amcam beni öpüp, sırtına aldı ve Halep'e götürdü.

Annem benim hayatta olduğumu duymuştu. O zaman "muhacirler memleketlerine dönün" diye emir geldi. Annem Halep'e gelmiş, dayısının kızlarının yanında kalıyormuş. Amcamın elinden tutarak trenden indik; arabaya bindik. Merdivenleri çıkıp, kapıya vurduk ve içeri girdik. Hepsi de tepeden tırnağa siyahlar giymiş bir grup kadın oturuyordu. Ben şaşkın bir halde bakıyordum. Amcam bana : "Bak bakalım, annen bunlardan hangisi" dedi.

Ben bir an sessizce baktım. Annem kollarını iki yana açtı, beni kucaklayıp öptü; gözyaşları yüzüme aktı. Orda oturan kadınlar ağlamaya başladılar. Hepsi de çocuklarını, eşini, kendi yakınlarını kaybetmişti; hiçbirisi teselli bulamıyordu.

Dayım berber getirdi; saçlarımı kestiler; bitlenmiş elbiselerimi çıkardılar. Ben Peder Abraham'ın kucağına düştüm. Ermenice konuşmayı unutmuştum. Annem bana erkek elbiseleri giydirdi; birlikte fotoğrafımızı çektirdik. Sevinçliydim; temiz giyinmişim, lezzetli yemekler, yumuşak bir yatak vardı. Kış geçti; ilkbahar geldi; sonra da yaz. Beni okula yerleştirdiler. Ermenice konuşmaya başladım. Annem Urfa'ya gitmek istedi.

1918'de İngilizler şehre girdiklerinde, öksüzleri toplayıp, ebeveynlerine geri verdiler. Aileler yeniden bir araya geldi. Yıkılan yuvaları yeniden inşa etmeye ve içinde yaşamaya başladılar. Annemle birlikte Suruc'a gittik. Tanıdık bir hemşerimizi bularak, birkaç gün orda kaldık. Onların iki yetişkin oğlu vardı; onlar benim elimden tutup pazara götürdüler. Orda Türk babama rastladım. Babalığım beni kucakladı; ağlamaya ve beni öpmeye başladı. Ceplerime

kuruyemiş doldurmaya başladı. O iki oğlana : “Beni kızımın annesinin yanına götürün; ona söyleyecek bir çift sözüm var” dedi.

Eve geldik. Türk babalığım annemi çağırdı; kapının arkasından annemle Türkçe konuşmaya başladı : “Sen Allah’tan korkmadın mı? Bu kızın boğazını sıkıp terk etmiştin. Onu ben hastaneye götürüp tedavi ettirdim. Herşeyi bir taraf bırakıp ona bakıyordum. Bunu da bana bırak.” dedi.

Annem de ona : “Bütün bunları kim yaptıysa mükâfatını alır. Büyük bir aileden sadece ikimiz kaldık” diye cevap verdi.

Türk babalığım beni yeniden öptü ve ayrıldık.

Urfa’ya gittik; annemin dayısının evi Türk mahallesindeydi. İki güzel evleri vardı. Dayısının oğlu askerden dönmüştü; kız kardeşini de Arapların arasında bulmuş geri getirmişlerdi. O güzel evleri kapılarını, pencerelerini çingeneler çıkarıp yakmıştı. Pek çok insan Arapların yanında bulunup yeni bir hayata başlamak için geri geliyordu. Annem siyahlar giymiş olarak, bir papazın huzurunda evlendi. Ben şaşırıyordum ve annemin niçin ağladığına şaşıyordum. Kendi kendime : “Belki de babam, eski evi-barkı, çocukları aklına geldi; yeni bir yuva kurmak istiyor” dedim. Ama annemin gözyaşları durmak bilmiyordu. O teselli bulmak istemiyordu. Kimse yokken, beni göğsüne dayayıp : Ben senin için yeniden evlendim. Çalışmaya gitmiş olsam, sen kimin yanında kalacaktın?” diyordu.

Annem evlendikten sonra, Halep’e gitti; bize giyecek, ev için gerekli şeyler aldı, getirdi. Ben yalnız başıma oynuyordum. Beni pazara götürüyorlardı. Amcam bakırcı ustasıydı. Beni yanında dükkânına götürüp, akşam eve geri getiriyordu.

1918’de Fransız savaşı başladı. Herkes dehşete içinde, evini terk ederek, merkezde olan, Ermeni mahallesinde toplandı. Mevzilenip başladılar çarpışmaya. Kış mevsimiydi ve hava soğuktu. İnsanlar açlığa dayanamıyorlardı. Dükkânlar kapalıydı. Halk at, eşek eti yemeye başladı.

1919’da Fransızlar teslim oldular. Türkler onları şehirden çıkardılar; dört yüz Fransız askerini Şabaka Dağı’na çıkarıp öldürdüler. Onların binbaşısının kafasını demir bir çubuğa geçirerek şehirde dolaştırdılar. O acı olayları kendi gözlerimle gördüm. Ermeniler korkuya kapıldılar. Fransızlar gittikten bir gün sonra Fransız bayrağını indirmek için toplandılar; o bayrağı indiren kendi canına kıydı.

Babam ikmal komitesinin başkanıydı. Çatışmaların sona erdiği doğrudu; ama, halkın yüreğini korku kaplamıştı. Ermeniler nerde okul açmak istese, Türkler gelip o okulu kapattırıyorlardı. Katoliklerin avlusuna okula gittim; ne sıra, ne de masa vardı. Gelip okulu kapattılar. Yetimhanenin avlusuna gittik; orayı da kapattılar. Ermeni kilisesinin avlusuna gittik; yine gelip kapattılar.

Çatışmadan birkaç ay sonra, Haykanuş ablam geldi. Kendisiyle birlikte oynayacağım için çok sevindim. Amcamın karısı bir oğlan doğurdu. Biz ve onlar aynı avluda yaşıyorduk. Annem bilinçli bir kadındı. Amcamın oğlu hep hastalanıyordu. Bir gün amcam babama : “Ben Halep’e gideceğim; burda bize ekmek kalmadı” dedi.

Birkaç aile bir araya gelip şehri terk etti. Türkler evlerimize yerleşmek için, bizim yeniden

evimizi barkımızı bırakıp gitmemizi istiyorlardı. Bir erkek kardeşim daha oldu; ama o da mavi öksürüğe tutuldu öldü. Annemin Kamurc Köyü'nde bir teyze oğlu ve kız kardeşi vardı. Kız kardeşi evliydi; bizi alıp oraya götürdü. Kamurc'un havası çok temiz ve suyu tatlıydı; orası bahçelerle doluydu ve meyve ağaçlarıyla süslenmişti.

1920'de durumumuz oldukça düzeldi. Kapımıza Türk dilenciler gelir; annem onlara ekmek yemek, elbise verirdi.

Ben ona : "Ermenilere ver" derdim.

- Yesinler, giyinsinler yavrum; Ermeniyeye de veririm. Tanrı hepsini de eşit yaratmış diye cevap verirdi annem. O vicdanlı bir kadındı; fakirlere yardım etmeyi severdi.

Der Zor'dan kurtulmuş olan teyzem ve kızı hastanede çalışıyorlardı. Şehirdeki Ermenilerin sayısı arttığıında, onlar Ermeni mahallesinde küçük bir ev kiraladılar; orda kalıyorlardı. O zaman Miss Karen Eppe evlerinde çalışmalarını için, dullara iş verirdi.

Miss Karen Eppe Danimarkalı bir kızdı. O çok fedakârdı. Ermeni yetimlere kendisi bakıyordu. Sürgünden dönen Ermeni kadınların çalışmalarını ve geçimlerini sağlamaları için el işi atölyesi, halı dokuma atölyesi açtı. Halep'e gittiğimizde ben el işi atölyesine gittim. Teyzem ve kızı mum ışığında el işi yapıyorlardı; annem de gerekeni yapıyordu. Teyzem iki kızını da nişanladı ve Rakka'ya gittiler.

1921'de şehirdeki durum günden güne kötüleşiyordu. Okullar kapanıyordu. Türk minarelerinden Ermeni mahallesi bir insanın avucunun içi gibi açık seçik görülebiliyordu. Zavallı Ermeniler eski acılarını unutamadan, yenileri ortaya çıkıyordu. Her aileden bir-iki kişi kalmıştı; hiç olmazsa onları korumak lazımdı.

Babam memur olarak şehrin yöneticisiyle konuşup ona : "Huliganlarınıza engel olunuz. Halk pazara çıkamıyor. Bunun sonu nereye varacak?" demiş.

Şehrin yöneticisi ona : "Dostum iyi söyledin. Sizinle birlikte yaşamamız imkânsız; biz kendi halkımıza engel olamıyoruz. Size bir ay süre : Ermenilerini al ve şehri terk et." diye cevap vermiş.

Babam eve geldiğinde rengi atmıştı. Olanları anlattı. Biz ağlamaya başladık; çünkü kış mevsimiydi ve evler erzakla doluydu. Karlar yerleri kaplamıştı. Biz Türk mahallesinde yaşıyorduk; evimizin gizli bir çıkış kapısı vardı. Bir Türk gizlice kapıdan içeri girip babama bir kâğıt vermiş. Babam kâğıdı okumuş : orda yirmi kişinin ismi varmış; ilk isim kendininkiymiş. Diğerleri öldürülecek zengin insanların isimleriymiş. Babam ertesi sabah Kürt ve Arap giysileri giyip kaçmaları için hepsini örgütledi.

Sabah Garegin Turkciyan'ın öldürülmüş olduğunu duyduk. O eczacıydı. Artık orda kalmak imkânsızdı. Katırlar, atlar kiralayıp yüklerimizi onların sırtına yerleştirip yola çıktık. Der Zor mağaraya vardık; kervan orda durdu. Yerde insan kafatasları ve kemikleri gördük. Bize eşlik eden askerler orda gecelememizi istiyorlardı. Ama halk korkmaya başladı. Biz burda kalmayız, dediler. Türklerin dört yüz Fransız'ı öldürdüğü yer orasıydı. Binbaşının kafasını Urfa'nın mahallelerinde dolaştırmışlardı. Babam askerlerden hiç olmazsa Suruc'a gitmemizi rica etti. Yola devam edip Suruc'a vardık. Şehrin belediye başkanı babamın geldiğini duyunca, bizi evine götürmeye geldi; ama, babam bunu reddetti; "Halkım neredeyse, ben de

ordayım” dedi. Belediye başkanı bütün hanların boşaltılmasını ve halkın oralara yerleştirilmesini emretti. İki gün yağmur yağdı. Orda üç gün kaldık. Bizim için özel olarak evden yemek geliyordu. Belediye başkanı bizimle birlikte yemek yiyordu. O, Ermenileri çok seviyordu; Ermenilerin durumunu görerek çok üzülüyor, “sebebinin yanına kalmayacak” diyordu.

Üç gün sonra hazırдық; kervan yola çıktı. Belediye başkanı bir ata binerek Arabistan sınırına kadar bizimle geldi. Öpüşerek bizden ayrıldı. Babam bizi bırakıp, herkese yarımşar bilet alabilmek için başvuruda bulunmak amacıyla, Cırablus’a gitti. Biz çadırlarda kalıyorduk. Gece-gündüz yağmur yağıyordu. Biz, beş aile olarak, atlarla kalktık, kayıklara binip Cırablus’a babamın yanına gitmek için Fırat’ın kıyısına gittik. Fırat’ın suları yükselmişti. O geceyi orda geçirdik. Fransız ordusu orda bulunuyordu. Askerlerin yardımıyla yüklerimizi kayıklara doldurup Cırablus’a geldik. Bir saat sonra babam geldi. Bize bir ev vermişlerdi; gittik o eve yerleştik. Orda on gün kaldık. İkinci kervan da geldi. Biletleri kestiler ve Halep’e geldik. Amcam ailesiyle birlikte Halep’te kalıyordu; o, istasyona geldi; bizi bir arabaya bindirip eve getirdi. İçeri girdik; amcamın karısı siyahlar giymişti; yirmi altı yaşındaki erkek kardeşinin vefat etmiş olduğunu duyduk; o, aynı zamanda annemin dayısının oğluydu; onların evinde büyümüştü. Birkaç hafta sonra, ayrı bir ev bulduk. Evimizin yakınında Protestanların okulu vardı; 5-6 yıl o okulda okudum.

1931’de Der Zor’a gelin gittim. Zaten, Vazgen Rahip ve papazlar Der Zor’da bir kilise inşa edip, Ermenilerin kemiklerini toplayarak, kilisenin temelini kutsayacaklardı. Bizim evlilik törenimiz de orda yapıldı; ama bizimkiler çok kötü şartlarda yaşıyorlardı. Yere bir kilim serilmişti; bir de yatak vardı. Evimizden bir İncil göndermelerini istedim ki, okuyarak avunayım.

Sonra Mahara’ya taşındık. Daha sonra da Halep’e geldik. 1943’te Arab Pınar’a taşındık, sonra Halep’e, Sonra Cırablus’a, en sonunda da Ermenistan’a geldik. Çok büyük zorluklarla karşılaşarak köyden Yerevan’a taşınabildik. Yanımıza aldığımız her şeyi denize dökmeye zorladılar. Ev yoktu, para yoktu, iş yoktu, ekmek yoktu. Karne sistemi vardı. Ekmek almak için gece kuyrukta bekliyorduk. Bize bir arsa verdiler; Arabkir’in Bancaranots mahallesinde ev inşa ettik. Sanki Tanrı bize sabır verdi de, o günlere dayanabildik.